

М.В. Шашина, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СТРУКТУРНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ

Метою написання статті є виявлення теоретичних особливостей поняття структурна модернізація економіки та виділення логічних взаємозв'язків із суміжними поняттями структурних змін та структурних зрушень. В результаті аналізу автором встановлена логічна підпорядкованість даних понять, виходячи із семантики поняття структура та його взаємозв'язку із економічною системою. Виявлено, що структурні зміни економіки впливають на пропорційні співвідношення елементів економічної системи. У разі наявності якісних змін економічна система набуває ознак нової структури, що говорить про здійснення структурного зрушення економіки. Структурні зміни та структурні зрушення є взаємообумовленими явищами, хоча зміни можуть відбуватись без наявності зрушення. Модернізація як загальна категорія об'єднує значну кількість напрямів, проявів та ознак, але загальним для всіх науковців є схильність до виділення таких властивостей як оновлення та вдосконалення. Тому відносно економічної системи також передбачає процеси, які впливають на якість економічної системи, що етимологічно пов'язує її із структурними змінами. Будь-які коливання структури економіки не завжди мають позитивний характер. Якщо такі перетворення призводять до оновлення та покращення економічної системи, тоді відбулась структурна модернізація економіки. Подальший аналіз призвів до авторського тлумачення поняття структурної модернізації на основі виявлених взаємозв'язків та взаємообумовленості досліджуваних понять через призму коливання пропорцій між елементами економічної системи відтворювального, галузевого, техніко-технологічного, соціального, територіального та зовнішньоекономічного характеру, які мають призвести до структурних зрушень та мати позитивні тенденції. Перспективними питання даного напрямку є виявлення класифікаційної ознак структурної модернізації, функціональних особливостей та методичного інструментарію оцінювання.

Ключові слова: структурна зміна, структурні зрушення, структурна модернізація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Структурна модернізація є досить часто вживаним поняттям в науковій літературі. Але досі не набуло чітко окресленого кола питань та напрямів, які воно описує. Крім того, досить часто відбувається підміна понять, що ускладнює подальший наукових пошук щодо виявлення можливостей оптимізації структури економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасні наукові погляди при трактуванні суті поняття структурна модернізація тяжіють до декількох основних напрямів. В першу чергу сприйняття відбувається з точки зору розуміння поняття структура та визначення такого напрямку її зміни як структурні зрушення із різним

ступенем їх прояву. Зокрема, в статті О. Мельниченка зазначається: «Наслідки структурних зрушень можна розподілити на групи: за типом змін: прогрес, еволюція, модернізація за параметрами змін: розвиток, зростання, рецесія, стагнація, криза» [6, с. 131]. Тобто структурна модернізація є лише відповідним типом змін структури економіки. Також велику увагу надається емпіричним дослідженням щодо процесу її здійснення. Наприклад серед таких робіт можна виділити В. Гайтан «Структурна модернізація економічного та соціального потенціалу пострадянського простору» [3]. З іншого боку, існує досить потужна наукова і методологічна база розроблена зарубіжними та вітчизняними науковцями щодо розуміння поняття модернізація: Д. Вебер, Е. Дюркгейм, У. Ростоу, Г. Спенсер, Д. Стігліц, С. Хантінгтон, П. Штомпка Е. Афоніна, О. Білорус, Е. Лібанова, М. Михальченко, О. Оболенський, та багато

інших. За даним напрямом науковці досягли значних успіхів у виділенні класифікаційних ознак, наукових підходів до трактування та особливостей поняття модернізація. Але залишається відкритим питання щодо систематизації наукової думки у напрямі розуміння структурної модернізації.

Постановка завдання. Здійснити теоретичний аналіз особливостей та суперечностей використовуваних підходів до концептуалізації поняття «структурна модернізація» як особливої форми суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Теоретичну основу аналізу має становити такі поняття як «структурні зрушення» та «структурні зміни», що поклали концептуальне значення поняття «структурної модернізації». Встановлення гносеологічних відмінностей між поняттями зрушення, зміни та модернізація слід розпочинати відносно теоретичного позиціонування структури.

Ми приймає за основоположну позицію авторів книги «Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку» в якій визначено, що «структура є внутрішньою формою організації елементів системи, сукупність сталих взаємозв'язків між їх частинами, що забезпечують цілісність, функціонування і розвиток будь-якої системи» [5, с. 72]. Звичайно елементи системи ніколи не є сталими, тому коли їх кількісні параметри починають визначати якісні, тобто створювати абсолютно нову систему, то також відбувається перехід від однієї структури до іншої. Як зазначає М. Геєць: «На певному рівні розвитку збільшення невідповідності структури тим елементам, що вже змінилися, робить її несумісною із зазначеними елементами, через що відбувається злам старої структури і утворення нової побудови, з новими функціями» [7, с. 46].

Таким чином, відбувається зміна властивостей і можливо навіть функціональної наповненості структури. Такі явища можуть пояснювати природу структурних змін.

Більшість авторів визначають, що структура економіки це також взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами економіки [4, с. 205]. Її структурні елементи

можуть відображати пропорції у відтворювальних процесах економіки, видах економічної діяльності (галузі), територіях (регіонах), зовнішньоекономічній діяльності, науково-технічних та соціальних процесах. Відповідно яким утворюються такі структурні елементи як: підрозділи процесу суспільного відтворення, сектори, галузі, міжгалузеві комплекси, економічні райони, регіони, територіальні одиниці, соціальні класи, верстви та прошарки населення, національні та закордонні виробники, частини особистих та речових факторів виробництва і т. д. Коли відбуваються зміни у пропорціональному розподілі між зазначеними елементами, ми можемо говорити про структурні зміни, оскільки зміни частини призводить до зміни цілого. Підтвердження цьому знаходимо і в книзі авторів Інституту стратегічних досліджень, які доводять, що зміни в економічній структурі відбуваються під впливом суспільних потреб, а вони є непостійними, та за допомогою нагромаджень [7, с. 48]. В свою чергу формується неоднорідна динаміка кількісних характеристик структурних елементів, що пояснюється різнонаправленістю та часовими лагами у процесі змін, які супроводжуються якісним перетворенням взаємозв'язків між структурними елементами, а це призводить до змін основних пропорцій економічної системи [7, с.49].

Зміни можуть мати різнонаправлений характер. Не всі зміни пропорційних співвідношень дають позитивний ефект в цілому для економіки. Зокрема, зміна співвідношення між державним та приватним секторами України не надали очікуваного ефекту оптимізації економічної структури та зростання ефективності функціонування обох секторів. Радше на ці параметри вплинули інші чинники, а ніж кількісні пропорції, але при цьому абсолютно змінились якісні характеристики структури економіки. В такому разі ми має справу уже із структурним зрушенням економіки. Тобто коли у процесі структурних змін відбувається перетворення якісних властивостей структури, то має місце структурне зрушення, отже спрацьовує закон переходу кількості в якість. Як зазначає М. Геєць «...можна визначити межі переступивши які, зміна у структурі економіки переростає у структурне зрушення» [7, с. 50]. Таким чином,

взаємозв'язок між поняттям структурної зміни та зрушення полягає в тому, що останнє може бути результатом першого, але при цьому не всяка зміна може призвести до структурного зрушення.

В свою чергу структурна модернізація також посіла чільне місце у взаємозв'язку означених понять. Розглядаючи їх взаємозалежність звернемося до базового поняття модернізації. Зокрема, як зазначає професор М. Балджи «Модернізація відображає процеси змін в технологічному та соціальному розвитку суспільства як у глобальному масштабі, так на рівні кожної країни, галузі й окремого підприємства, та супроводжується структурно-технологічними змінами у виробництві, інвестиційні та інноваційні діяльності, інституціональному устрої держави, у змісті економічної політики, яка проводиться стосовно нових сучасних вимог» [1]. Тобто процес модернізації також міняє пропорції елементів економічної системи, що приводить до появи структури з новими якостями, а отже, мають місце наявні як структурні зміни так, відповідно, і структурні зрушення. Обидва зазначених процеси не завжди носять позитивний характер, але щодо модернізації, то саме за допомогою її досить часто описують прогресивні соціально-економічні зміни. Зокрема, за одним із напрямів трактування даного поняття є рух суспільства

уперед [8, с. 10]. Також, такої думки притримується К. Бужинська, яка наголошує, що це є «зрушень та перетворень конкретної соціально-економічної системи у напрямі її осучаснення і постійного вдосконалення, а також наближення соціально- економічних систем та їхніх фрагментів до максимально можливого рівня розвиненості [2].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У тріаді структурні зміни, зрушення, модернізація саме остання означає позитивний характер здійснення для економіки двох попередніх. І в свою чергу, якщо не всі зміни можуть призвести до структурного зрушення, так і останні не обов'язково становлять структурну модернізацію. У такому разі наше бачення трактування структурної модернізації виглядає наступним чином – це зміна пропорцій елементів економічної системи, що відбувається в результаті економічних, державно-правових, психологічних, культурологічних структурних зрушень і призводить до осучаснення і вдосконалення економічної системи. В подальшому є доцільним конкретизувати на теоретичному та практичному рівні ознаки, особливості та методичні підходи щодо оцінювання даного процесу.

Список літератури

1. Балджи М.Д., Бойко О. С. Сутність модернізації в контексті сучасної економічної категорії // Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. 2015. Ч. 1, № 11. С. 64-67. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3562> (дата звернення: 30.11.2018).
2. Бужимська К.О. Теорія модернізації: виникнення, розвиток, сучасний стан // Вісник ЖДТУ. 2008. № 2(44). С. 216 -227.
3. Гайтан В.В. Структурна модернізація економічного та соціального потенціалу пострадянського простору // Актуальні проблеми політики. 2015. Вип.4. С. 137-146.
4. Здобувач Н.Я. Структура економіки: сутність, основні завдання та типи // Науковий вісник НЛТУ України. 2008. С. 205-216. URL: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2008/18_5/205_Skirka_18_5.pdf (дата звернення: 29.11.2018).
5. Економіка України: стратегія і політика: монографія /Гейця В.М. та ін. Київ. Фелікс, 2003. 1008 с.
6. Мельниченко О.М. Структурні зрушення в національній економіці як об'єкт та результат державної структурної політики // Держава і ринок. 2012. № 4. С. 131-135. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/3/02.pdf> (дата звернення: 1.12.2018).
7. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія /Геєць В.М. Київ. НАН України, Ін-т екон. та прогнозув, 2011. 696 с.
8. Федотова В.Г. Типология модернизаций и способов их изучения // Вопросы философии. 2000. № 4. С. 10-13.

References

1. Baldzhy M.D., Bojko O. S. (2015) 'Sutnist' modernizatsii v konteksti suchasnoi ekonomichnoi katehorii', Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnogo universytetu, 1(11), pp. 64-67, available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3562> (Accessed: 30.11.2018).
2. Buzhym'ska K.O. (2008) 'Teoriia modernizatsii: vynyknennia, rozvytok, suchasnyj stan', Visnyk ZhDTU, 2(44), pp. 216-227.
3. Hajtan V.V. (2015) 'Strukturna modernizatsiia ekonomichnogo ta sotsial'nogo potentsialu postradians'koho prostoru ', Aktual'ni problemy polityky, 1(4), pp. 137-146.
4. Zdobuvach N.Ya. (2008) 'Struktura ekonomiky: sutnist', osnovni zavdannia ta typy ', Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy, 1(1), pp. 205-216, available at: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2008/18_5/205_Skirka_18_5.pdf (Accessed: 29.11.2018).
5. Heiets' M.V. (2003) Ekonomika Ukrainy: stratehiia i polityka, 1 edn., Kyiv: Feliks.
6. Mel'nychenko O.M. (2012) 'Strukturni zrushennia v natsional'ni ekonomitsi iak ob'iekt ta rezul'tat derzhavnoi strukturnoi polityky ', Derzhava i rynek, 1(4), pp. 131-135, available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/3/02.pdf> (Accessed: 1.12.2018).
7. Heiets' M.V. (2011) Strukturni zminy ta ekonomichnyj rozvytok Ukrainy, 1 edn., Kyiv: NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnozuv.
8. Fedotova V.H. (2000) 'Typolohyia modernyzatsyj y sposobov ykh yzuchenyia ', Voprosy fylosofyy. 2000. № 4. S. 10-13. , 1(4), pp. 10-13.

M.V. Shashyna, *PhD of Economic sciences, Associate Proffessor FMM, Igor Sikorsky KyivPolytechnic Institute*

The definition of structural economy modernization

The purpose of the article is to identify the theoretical features of the concept of structural modernization of the economy and the allocation of logical interconnections with related concepts of structural changes and structural changes. As a result of the analysis, the author established the logical subordination of these concepts, based on the semantics of the notion of structure and its relationship with the economic system. It was revealed that structural changes in the economy affect the proportional relations of elements of the economic system. In the case of qualitative changes, the economic system becomes a sign of a new structure, which suggests a structural shift in the economy. Structural changes and structural changes are interdependent phenomena, although changes may occur without a shift. Modernization as a general category brings together a large number of trends, manifestations and features, but it is common for all scholars to tend to distinguish such properties as upgrades and enhancements. Therefore, in relation to the economic system also involves processes that affect the quality of the economic system, which etymologically connects it with structural changes. Any fluctuations in the structure of the economy are not always positive. If such transformations lead to an improvement and improvement of the economic system, then a structural modernization of the economy took place. Further analysis led to the author's interpretation of the notion of structural modernization on the basis of the revealed interconnections and interdependence of the studied concepts through the prism of fluctuation of proportions between elements of the economic system of reproductive, branch, technological, social, territorial and foreign economic character, which should lead to structural shifts and mother positive trends. Perspective issues of this direction are the identification of classification features of structural modernization, functional features and methodical evaluation tools.

Key words: structural change, structural changes, structural modernization.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2018 р.